

KRATAK PREGLED: ISPITIVANJE O DRUŠTVENOJ INKLUZIJI NA KOSOVU¹

Decembar 2020. god.

Ovaj izveštaj je izrađen na osnovu ispitivanja u sklopu projekta „Promovisanje društvene integracije i pomirenja“ koji finansira Britanska ambasada u Prištini, a koji realizuje Međunarodna organizacija za migraciju (IOM).

Nalazi, tumačenja i zaključci izraženi ovde nisu neophodno stavovi IOM-a ili njegovih zemalja članica. Korišćene oznake i predstavljanje materijala u celom delu ne podrazumeva izražavanje nikakvog mišljenja IOM-a u vezi sa pravnim statusom bilo koje zemlje, teritorije, grada ili sredine, ili njenih organa vlasti, ili u vezi sa njenim granicama ili administrativnim linijama.

IOM je posvećen načelu po kom je humana i redovna migracija od koristi migrantima i društvu. Kao međuvladina organizacija, IOM radi sa svojim partnerima u međunarodnoj zajednici da bi: pomogao oko savladavanja izazova u radu u oblasti migracije; povećao razumevanje pitanja migracije; podstakao društveni i privredni razvoj kroz migraciju; sačuvao je ljudsko dostojanstvo i blagostanje migranata.

Karte služe samo u svrhu ilustracije. Prikazani granice i imena, kao i oznake korišćene na istim kartama ne podrazumevaju zvaničnu podršku ili prihvaćanje Međunarodne organizacije za migraciju.

© 2020 Međunarodna organizacija za migraciju (IOM)

Izdavač: Međunarodna organizacija za migraciju,
Ul. Lidhja e Pejës 177, 10000 Priština, Kosovo
Tel.: +383 38 600 521; 600 522; 600 523
E-pošta: iompristina@iom.int
Veb-sajt: <https://kosovo.iom.int/>

Slika sa naslovnice: Mural u Kamenici, SIP art projekat, 2018. god.

Sva prava zadržana. Nijedan deo ove publikacije ne sme da se reprodukuje, čuva u sistemu iz kog se može preuzeti, niti prenositi u nijednom obliku i nijednim sredstvom, elektronski, mehanički, fotokopiranjem, snimanjem ili na drugi način, bez prethodne pisane saglasnosti izdavača.

¹ Svako upućivanje na Kosovo tumači se za IOM u kontekstu [United Nations Security Council resolution 1244](#) (1999).

KRATAK PREGLED

Kao što je zapaženo kod mnogih zemalja u svetu, multietnički karakter može biti osobina snage, koja doprinosi kreativnosti, otpornosti i socio-ekonomskom rastu. Međutim, može da dovede i do određenih tenzija i izazova koji postoje duž etničkih linija, a koji dovode do društvene i političke nestabilnosti preteći da naruši rast ulaganja i ekonomije, i dovodeći do dodatnih etničkih tenzija. Akademski dokazi pokazuju da je ključna stvar koja često ograničava međuetničko poverenje i saradnju ograničen nivo društvene interakcije koja se odvija između pripadnika različitih etničkih zajednica, što je ponekad rezultat geografskih podela, ograničenih jezičkih sposobnosti i oskudnih programa ili događaja koji su osmišljeni tako da promovišu međuetničku interakciju i saradnju.

IOM-ovi programi društvene kohezije na Kosovu zasnivaju se na teoriji međugrupnog kontakta (TMGK). Decenije empirijskog istraživanja TMGK² ukazuju na to da, u odgovarajućim uslovima, programi koji omogućavaju i podstiču kontakt i angažman između članova različitih grupa u zajednici mogu da značajno unaprede percepcije i stavove učesnika prema drugim grupama i da unaprede poverenje i saradnju između grupa.

Projekat društvene kohezija, koji podržava Britanska ambasada u Prištini, a koji realizuje IOM u tesnoj saradnji sa organizacijama građanskog društva i lokalnim zajednicama, ima za cilj da doprinese inkluzivnijem društvu za sve zajednice na Kosovu davanjem podrške pravima na jezik, podsticanjem saradnje i zajedničkih inicijativa, kao i nepristrasnim izveštavanjem u medijima bi se izgradilo poverenje između zajednica i otklonile prepreke za dugoročno pomirenje. Sprovedene su različite društvene i obrazovne aktivnosti uključujući, između ostalog, projekte javne umetnosti, sportske aktivnosti, IT radionice i aktivnosti na otvorenom, da bi se promovisala pozitivna interakcija između kosovske omladine i različite etničke pripadnosti.

Osmišljeno je i sprovedeno obuhvatno ispitivanje i među korisnicima i opštom javnošću, sa ciljem da se sagleda uticaj aktivnosti društvene kohezije koje su sprovedene u sklopu projekta i da bi se ocenili percepciji javnosti o društvenoj koheziji. U ispitivanju su učestvovala ukupno 222 ispitanika, starosti između 15 i 24 godine, iz različitih etničkih zajednica. Od tog broja, 101 je bio korisnik projekta, a 121 ispitanik iz opšte populacije.

Ovo su glavni nalazi ove procene:

- Učesnici u projektu društvene inkluzije u manjem broju slučajeva od opšte javnosti poznaju osobe iz druge etničke zajednice. Samo 53 % k-albanskih učesnika poznavala su nekoga iz druge etničke grupe, u poređenju sa 74 % kod opšte javnosti. Ovo ukazuje na to da je pristup projekta dopreo do željene ciljane grupe: lica sa manje iskustva u međugrupnom kontaktu.
- U skladu sa očekivanjima TMGK, lica koja imaju veći stepen interakcije sa pripadnicima različitih etničkih grupa obično imaju pozitivniju percepciju o tim grupama. Druge nevećinske etničke grupe, grupa koja je pokazala najviši stepen interakcije sa drugim grupama i poznavanje albanskog/srpskog jezika, takođe je obično imala najpozitivnija mišljenja o drugim grupama, sa 77 % ispitanika iz opšte javnosti koji su izrazili pozitivno mišljenje, u poređenju sa 54 % k-albanskih, odnosno 46 % k-srpskih ispitanika. K-Albanci i k-Srbi koji su naveli da komuniciraju sa drugim etničkim grupama svakodnevno ili sedmično obično su imali pozitivnije mišljenje o svojim iskustvima od onih koji su komunicirali sa drugim grupama samo jednom mesečno ili manje.
- Nakon što su završene aktivnosti, učesnici su obično izražavali veći optimizam za buduće međuetničke odnose, u poređenju sa opštom javnošću. 68 % k-albanskih učesnika smatra da će se međuetnički odnosi popraviti, u poređenju sa 40 % iz opšte populacije; statistika za druge nevećinske grupe iznosi 62 %, odnosno 31 %, dok većina k-srpskih učesnika (58 %) smatra da će odnosi ostati isti.

² <https://www.sciencedirect.com/topics/engineering/intergroup-contact>

— Druge nevećinske etničke zajednice u većem broju slučajeva su navodili veću učestalost interakcije sa drugim etničkim zajednicama. Ovo se može objasniti uobičajenom grupnom dinamikom, gde manje zajednice moraju da se angažuju sa većim zbog osnovnih potreba/usluga, dok veće zajednice (u ovom slučaju k-Srbi/k-Albanci) ne moraju da ostvaruju interakciju sa drugim grupama jer je njihova zajednica možda samodovoljna u smislu potreba i usluga. Slične rezultate dalo je Ispitivanje o društvenoj koheziji sprovedeno u Turskoj ko turske zajednice domaćina i Sirijaca.

— Učesnici su potvrdili da su aktivnosti programa podstakli međugrupnu komunikaciju sa 92 % k-albanskih učesnika, 72 % k-srpskih i 94 % drugih nevećinskih grupa, ukazujući na to da je u aktivnostima bilo potrebno donekle do puno međugrupne interakcije, gde je većina učesnika navela da je interakcija bila pozitivna.

— Potkrepljujući dokazi iz aktivnosti: Iako je samo nekoliko k-Srba i k-Albanaca navelo da tečno govori jezik drugih, ispitivanje pokazuje da je percepcija o jezicima veća prepreka u komunikaciji. Učesnici k-Albanci izjavili su da ne bi mogli da komuniciraju sa kosovskim Srbima zbog jezika, ali su rekli da tečno govore bosanski jezik. Njihovo odbijanje/nespremnost da prihvate činjenicu da bi poznavanje bosanskog jezika omogućilo komunikaciju na srpskom jeziku potvrđuje da bi poimane prepreke zbog predrasuda i pogrešne informisanosti mogle da budu veće od stvari koje zaista sprečavaju komunikaciju.

— Drugi najpopularniji razlog da ispitanici učestvuju u aktivnostima društvene inkluzije bilo je druženje, što ukazuje na želju za međugrupnom interakcijom i potrebu za izgradnjom takvih okruženja. Tokom diskusije fokus grupe u Mamuši, učesnici su naveli da uglavnom ostaju kod kuće posle škole. Jedina njihova izloženost spoljašnjem svetu je preko TV-a i interneta. Ovo je dodatan dokaz da mladi nemaju prilike da se sreću sa svojim pandanima i učestvuju u multietničkim događajima.

— Potkrepljujući dokazi iz aktivnosti: Jedan od učesnika koji je koristio uvredljiv rečnik govoreći o kosovskim Srbima, protivrečno je izjavio da „ljubav i prijateljstvo ne poznaju granice, uključujući etničku pripadnost“. Njegove protivrečne izjave pokazuju da možda nije svestan težine stavova koje je izneo na osnovu svoje izloženosti medijskim izveštajima i društvenom okruženju u vezi sa drugim etničkim zajednicama. Ovakvo odsustvo kritičkog razmišljanja može da potencijalno dovede do nasilnog ekstremizma zbog čega bi trebalo pozabaviti se time omogućavanjem i negovanjem multietničke uzajamne interakcije i razgovora.

— “Pre učešća u IOM-ovim aktivnostima društvene kohezije, mislila sam da svi (k) Srbi izgledaju besno i neprijateljski nastrojeni.”³

— Najteža tema za većinu ispitanika bio je sukob 1999. god. Ovo je posebno značajno zbog činjenice da je većina ispitanika obuhvaćena ovom procenom rođena posle 1999. godine. Ovo ukazuje na određeni stepen nasleđenog/naučenog sukoba kroz generacije. Međutim, obećavajuće je to da mladi smatraju da je relativno lakše razgovarati o temama poput etničkih, verskih i jezičkih razlika. Konstruktivni razgovori na ove teme možda bi potencijalno doveli do izgradnje mostova radi unapređenja društvene inkluzije.

— Potkrepljujući dokazi iz aktivnosti: Iako je većina ispitanika navela da ne bi želela da bude u braku sa osobom iz druge zajednice, učesnici su, tokom diskusija fokus grupa, naveli da bi ih više brinuli reakcija njihove zajednice i buduće implikacije u vezi sa međuetničkim porodicama poput škole za decu nego mogućnost da budu u braku sa nekim van njihove etničke zajednice. Povezanost sa drugim etničkim zajednicama značila bi neprihvatanje ili odbijanje u njihovim zajednicama, što bi bilo posebno teško za mlade koji zavise od podrške i smernica zajednice.

— Nasuprot hipotezi i postojećih dokaza iz programa za društvenu inkluziju, nepostojanje/odsustvo međuetničke interakcije nije bio najčešće navodeno kao prepreka za pomirenje u nijednoj od procena. Ovo ukazuje na to da zajednice ne shvataju najbolje uticaj interakcije na pomirenje koji ima pozitivan potencijal.

3 K-Albanci i k-Srbi su u manjem broju slučajeva svoju interakciju jedni sa drugima ocenili kao pozitivnu. Prenet je citat iz DFG, nakon pitanja o poimanim razlikama između k-Srba i k-Albanaca. Izjave ove devojčice ukazuju na ozbiljnost medijskih izveštaja podstaknutih političkim diskursom koji se koristi dinamikom sukoba i odsustvom interakcije između zajednica, posebno k-srpske i k-albanske.

- Uzajamno nepoverenje zbog sukoba nešto je na šta su sve grupe ukazale kao na najveću prepreku za pomirenje, što ukazuje na to da su prilike za pozitivnu međugrupnu interakciju od presudnog značaja kao mehanizam za izgradnju poverenja.
- Postoje veoma suprotstavljena mišljenja u vezi sa postupanjem sa grupama na Kosovu, gde 49 % k-Albanaca navodi da sve etničke zajednice uživaju ista prava, dok samo 15 % k-Srba deli to mišljenje. Grupe obično smatraju i da svaka grupa ima drugačije želje po pitanju budućnosti Kosova.

PREPORUKE

STVORITI BEZBEDNA OKRUŽENJA ZA REDOVAN MEĐUGRUPNI KONTAKT IZMEĐU MLADIH

- Podržati kontinuirani angažman da bi se omogućila sadržajna interakcija između mladih
- Osmisliti i sprovesti višejezičke nastavne aktivnosti kao dopunu školskom nastavnom planu i programu u saradnji sa centralnim i lokalnim organima, školama, NVO i međunarodnim organizacijama
- Redovni međukulturni događaji posle škole (umetnost, sport, novinarstvo itd.) omogućeni uz veliko oslanjanje na metodologiju uzajamne zavisnosti
- Redovni kursevi osnovnih i strukovnih veština posle škole (IT, zanat, liderstvo, posredovanje u sukobu itd.)
- Probna saradnja između škola u vidu višejezičkih letnjih škola za decu iz svih predstavljenih etničkih grupa
- Odrediti zastupnike promena i podržati ih oko mobilisanja šire zajednice
- Stvaranje pozitivnih poruka
- Pratiti i ocenjivati uticaj sprovedenih aktivnosti

ULAGANJE U USAVRŠAVANJE PROSVETNOG KADRA

Ulaganje u usavršavanje nastavnika, roditelja i grupa unutar zajednica od presudnog je značaja:

- Nastavnicima obezbediti kurseve za jezike u službenoj upotrebi na Kosovu
- Budućim i sadašnjim nastavnicima obezbediti obuku o nediskriminaciji, razmišljanju osetljivom na sukob i nesvesnoj pristrasnosti
- Nastavnike i predavače podržati nastavnim planom i programom za društveno-kohezivnu metodologiju i aktivnosti koje treba uvesti u redovan nastavni plan i program
- Probne "inkluzivne sedmice" u školama sa različitim etničkim sastavom i pratiti uticaj na percepciju spoljašnje grupe

Dodatne preporuke za širi angažman zajednice biće osmišljene kroz niz sastanaka i radionica planiranih sa različitim akterima i na lokalnom i na centralnom nivou.

